

Az aradi vértanúk emlékműve Révkomáromban

Komárom városának évezredes történelme véres ostromok és csaták színhelye volt. A történelem kutatója mint bevehetetlen erősségről szokott megemlékezni. Nevezték a Duna Gibraltarjának is, mivel a két oldalról folyóvízzel (Duna, Vág-Duna) védett vár a híres tengeri erődhez hasonlóan, szinte bevehetetlen volt. Ezt a szimbolizálja a Kőszűz is, a vár északnyugati bástyáján álló szobor, amely védangyalként kiáltja az ellenség felé: „Nec arte, nec marte” (Sem csellel, sem erővel). Baróti Szabó Dávid, a komáromi gimnázium tanára, a felvilágosodás nagy költője, maga is megénekli a Kőszűzet A komáromi földindulásról című epikus költeményében.

A komáromi vár tucatnyi ostromot állt ki az elmúlt évezred alatt. Falai dacoltak tatárral, törökkel, némettel, oroszral. Takáts Sándor, a város krónikása írja A komáromi daliák a XVI. században című művében: „Komárom mindéig kis város volt, s ma is az, csak a múltja nagy. Sokat, mondhatatlanul szenvedett a város népe, de talán éppen a létért való folytonos küzdelme és a szakadatlan szenvedés acélozta meg a szíveket és a lelket.”

A legendás múlt évszázadaiban csillagként ragyog fel Komárom történelmének égboltján az 1848/49-es szabadságharc. 1949-ben négy véres csata zajlott le a város falai alatt, és a várvédő honvédek – híven elnevezésükhöz – hét hónapon át verték vissza az osztrák és az orosz seregek rohamait. Dal, induló őrzi e korszak dicsőségét: „híres Komárom nincs bevéve, Klapka György a fővezére...” – zenéjét szerezte Egressy Béni 1849-ben, szövegét írta Thaly Kálmán 1861-ben.

A vesztt móri csata után (1848. december 30.) Komárom sorsa megpecsételődött. Először csak két oldalról; a Duna jobb partja és Csallóköz felől vették körül az ostromlók. Lipótvár február 2-án történt feladása után a harmadik oldalról – a Vág felől – is bezárult az ostromgyűrű. Az ostromsereget Ramberg altábornagy vezényelte, akinek első dolga volt a komáromi vár parancsnokát megadásra felszólítani: „Mocsa, 1849. január 1. Felhívja figyelmét arra, hogy a magyar kormányra tett esküje nem köti, mivel ez törvényesen nem létezik és korábbi esküje a császári hűségre kötelezi. További ellenállás helyett a vár azonnali átadását követeli a császári csapatoknak.”¹

Az ostromsereg megadási felszólítására, Majtényi István Komárom parancsnoka, a következő választ küldte: „Komárom, 1849. január 1. Anélkül, hogy méltósággal vitába bocsátkoznék tettünk helyességéről vagy helytelenségéről, csupán azt tudom Önnek válaszolni, amit gróf Wrba altábornagnak is válaszoltam: Komárom várát minden körülményekkel az utolsó csepp vérig védelmezzük.”²

Amikor azonban Komáromban elterjedt annak a híre, hogy a kormány és az országgyűlés elhagyta Pestet és Debrecenbe tette át székhelyét, a kishitűekben csüggedés lett úrrá. Sokan úgy vélték, hogy áldozatul dobták Komáromot a Mars oltárára. Közéjük tartozott a vár parancsnok, Majtényi István is, aki az előző hónapokban minden dicséretet megérdemelt hazafias kiállásáért, most a vár tarthatatlanságát hangoztatta. Január 6-án haditanácsot hívott össze és lemondott a vár parancsnokságáról, így szólva: „A kormány Debrecenbe, vagy mit tudom én, hová futott, talán Ázsiáig meg sem áll, s engem itt hagytak; itt akarnak Komáromban fölládozni. Ha ma az ellenség megtámad bennünket, ki tudja, tarthatjuk-e magunkat csak nyolc napig?”³

A haditanács előbb megpróbálkozott a rábeszéléssel, de amikor Majtényi kitarított elhatározása mellett, lemondását elfogadta. Komárom várának ideiglenes parancsnokává a haditanács – mint rangidős törzstisztet – Török Ignác mérnökkari ezredest nevezte ki. Még aznap Komáromy István százados, mint futár indult Debrecenbe, hogy a kormányt értesítse a parancsnok személye körüli változásról? Mivel Komárom három folyó városa: Duna,

¹ Hadtörténeti Intézet Levéltára (H.I.L.) 1848-49. 8/11.

² H.I.L. 1848-49. 8/12.

³ *Vargyas Endre*: Magyar szabadságharc története 1848/49. Második kiadás Bp. 1879. 128. old.

Vág-Duna, Nyitra, rengeteg volt a kiöntés, a holtág, a nádas és egyéb természetadta védelmi lehetőség. A természet jóvoltából szinte lehetetlen volt a várost tökéletesen bekeríteni és elvágni a külvilágtól. A küldöncök és futárok ki is használták ezt a lehetőséget, és így mindvégig sikerült fenntartani az összeköttetést a kormánnyal. Váli Mari – Jókai unokahúga – is kitér egy ilyen futárszolgálatos epizódra: „Kedves apámnak egy szeretett unokatestvére: Baráth Józsi bácsi érkezett hozzánk. Igen fontos dologban járt. Egy vitorlavászon zsákocskában 72 ezer forintot csempészett be a várórség számára. A bankjegyek még mind elmetéletlen papírívek voltak. Amint a bankópréből kikerültek... Józsi bácsi azzal biztatott, hogy jön már a felmentő sereg! Ő nem maradhatott egy napnál tovább Komáromban, mert tudósítást kellett vinnie küldőihez.”⁴

A drámai harc pedig napról-napra fokozódott. 40 ágyú és 20 bombavető mozsár szórta gyilkos tüzét heteken-hónapokon át a magáramaradt Komáromra, amely mint sziget a tenger közepén őrizte a magyar szabadságot. A lakosság a Cigánymezőre menekült, ahová már nem értek el az osztrák lövegek.

Művelődéstörténeti érdekesség: 1849. március 15-én a Cigánymezőn egy sátorban született meg Lehár Ferenc édesanyja, Nebradt Krisztina. Kísértetvároshoz volt hasonló az akkori Komárom. Az új parancsnok pedig még mindig nem érkezett meg. Török Ignác vitéz katona volt, de mérnök és nem hadvezér.

Komárom várának két parancsnoka

Kossuth egyszerre két tábornokot nevezett ki Komárom új parancsnokává. Számolva azzal a reális lehetőséggel, hogy valamelyik küldetése megghiúsul. De mindkét tábornok megérkezett, mindössze 12 nap különbséggel, előbb Lenkey, majd Guyon. Lenkey április 10-én jutott be a körülfalt városba, a Duna bal partján, kijátszva az ostromlók éberségét és azonnal átvette a parancsnokságot Török Ignácól. Komárom történetének első napilapja az 1849. január 9-óta megjelenő Komáromi Értesítő április 11-én így ír: „Komáromnak egy igen tisztelt s kedves vendéghez van szerencséje. A Hőslelkű Lenkey, a valódi magyar tábornok, körünkbe érkezett. Hisszük, hogy az egység lelkét hozta el magával, s a belső békének s a külső harcnak leendő anyala.” Beöthy Gáspár pedig, aki az ostrom minden napját megörökítette híres naplójában, április 17-én a következőket jegyezte fel: „Lenkey Tábornok Úr Török Ignác Tábornok Úrtól a Vár kormányzását átvette.”

Lenkey János huszártábornok neve ekkor már fogalom volt Magyarországon. Az ő huszárszázada volt az a huszonegy év óta Galiciában állomásozó 6. Württemberg-huszárezred ezre-

020
100.- Sk

Ezzel a téglajeggyel Ön az Aradon mártírhalált halt egykori komáromi várparancsnokok (Lenkey János és Török Ignác) emléket megőrkítő obeliszk felállítását támogatta.

A Jókai Egyesület ezen téglajegy csak az aláírás és lepecsételés után nyeri el érvényét.

⁴ Emlékeim Jókai Mórról. Szépirodalmi Kiadó 1955. 81. old.

desei osztályának 2. százada, amely felsőbb parancs nélkül, saját elhatározásából hazatért Magyarországra.

Lenkey a Hunyadi-lovasezred parancsnoki tisztét töltötte be, amikor Komárom parancsnokává neveztetett ki.

Az emlékmű szervezése

A Honismeret 2004/3. számában részletesen ismertettem a komáromi Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület történetét, az 1911-es alakulástól, az 1945-ben bekövetkezett feloszláson keresztül, a 2000-ben megvalósult újraindulásig. Egyesületünk, megalakulásától fogva alapvető célkitűzésének tekintette és tekinti most is a magyar múlt emlékeinek ápolását. E célkitűzés által vezérelve az elmúlt években több emlékművet állítottunk városunkban, olyan történelmi személyekről, kiknek ténykedése elválaszthatatlan Komárom történelmétől. A Jókai Egyesület már évekkel ezelőtt emlékművel kívánt tisztelni Komárom két, Aradon mártírhálált halt városparancsnoka, Lenkey Ignác és Török Ignác előtt, azonban éveknek kellett eltelniük, mire a városi tanács hozzájárult az építkezéshez.

A 60 ezer koronás beruházás messze meghaladja a tagok adományaiból élő egyesületünk anyagi lehetőségeit, ezért támogatást igényeltünk az erre hivatott köztestületektől: a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma 2002. február 18-án, a budapesti Nemzeti Kulturális Alapprogram Igazgatóságától 2003. február 24-én, a Komárom Város Önkormányzatától 2003. július 25-én. Mindhárom fórumtól elutasításban részesültünk. Egyesületünk kezdeményezéséről a közvéleményt „Az olvasóhoz” című felhívással tájékoztattuk, amit a Múltunk Emlékei című képes havilap közölt, a 2004/1. számában.

A közlemény szövege a következő: *„A 2000 szeptember 2-án újjáéledt Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület alapvető célkitűzésének tekinti nemzeti hagyományaink ápolását, illetve Komárom város történelmi jelentőségének kiemelését, öregbítését. Egyesületünk arspoeticája ma ugyanaz, ahogy azt 1911-ben eleink: Alapy Gyula vármegyei főlevéltáros, Antal Gábor református püspök és Beöthy Zsolt, a Magyar Tudományos Akadémia másodelnöke lefektették.”*

E nemes célt követve emeltünk emléktáblát az elmúlt esztendőben azoknak a tiszteletére, kiknek a neve összeforrott a magyarság és Komárom történetével. A 2004-es esztendőben az Aradon kivégzett tábornokok emlékét kívánjuk megörökíteni egy 4 méteres obeliszk formában a Tiszti pavilon melletti Angol-parkban, a tragikus esemény 155. évfordulója alkalmával. Az Aradon 1849-ben mártírhálált halt tábornokok közül kettő: Lenkey János és Török Ignác – Klapkát megelőzően – a komáromi vár parancsnokai voltak. Ezért kötelességünknek érezzük, hogy emléküket a mi városunk is megőrizze. Az Aradi vértanúk emlékművének felépítésére pénzügyi alapot hoztunk létre, mivel ezirányú pénzügyi kéréseinket sorra elutasították. Az alap működtetésére téglajegyeket bocsátottunk ki, 100 S-koronás címletekben, a Járási Hivatal OVVS/3/2003/02235 számú engedélye alapján. A téglajegyek megbízottaiknál, a komáromi könyvüzletekben, a KT Könyv- és lapkiadónál, valamint Egyesületünk irodájában (Kulturpalota /Múzeum/ Csapó Pál utca 2-es szám) megvásárolhatók. Hivatalos órák az egyesület irodájában: Kedd 16.00-18.00 (téli időszámítás), illetve 17.00-19.00 (nyári időszámítás). A téglajegyeket vásárlók névsorát a sajtón keresztül közzétesszük, valamint ünnepélyesen elhelyezzük az emlékmű alapzatában.”

A Dunatáj című hetilap folyamatosan publikálta a téglajegyek vásárlóinak névsorát.

Üzenet az utókornak

Mi, a komáromi székhelyű Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület elnöksége, ünnepi ülésünk alkal-

Komáromi őrvezetői nemzetőr csáka
(A Klapka György Múzeum
gyűjteményéből)

mával, az alábbi szövegű Emlékiratot helyezük el az Aradon 1849-ben mártírhalált halt – egykori komáromi várparancsnokok – Lenkey János és Török Ignác tábornokok emlékét megőrkítő obeliszk alapzatába. Ezen Emlékiratban kívánjuk tudomására hozni a jövő nemzedékének, utódainak Komárom városában, és mindazoknak, kik valaha ezen üzenetünket olvasni fogják, hogy 2003. október 6-án történt meg az alapkövetés, míg az emlékmű alapzatát 2004. augusztus 20-án, honalapító Sz. István király napján avattuk fel. Az obeliszk felavatására 2004. október 6-án kerül sor.

Mint Komárom város szülöttei és polgárai kötelességünknek érezzük, hogy a magyar szabadságért és Komárom várának hősiei védelméért – 1848/49-ben – életüket feláldozó, fent nevezett tábornokok emléke évtizedek és évszázadok múltán is fenn maradjon. Áldozatvállalásuk óta immár 155 esztendő telt el, és Komárom még mindeddig adós maradt a történelem ítélőszéke előtt. E mulasztást nagyrészt a politikai változások – Komárom városának a két világháború utáni (1919, 1945) ismételt elcsatolása az anyaországtól – okozták.

Ezen emlékmű felállításával nemcsak másfélszázados adósságunkat kívánjuk törleszteni, hanem példát is szándékozunk állítani a magyar ifjúság elé. Legyen a két várparancsnok emléke örök mementója a szabadságért és a hazáért való áldozatvállalásnak. De legyen ez az obeliszk egyben parancsolója is a haza szolgálatának. Ahogy azt Deák Ferentől tanultuk: „A hazáért meghalni lehet, de elfáradni soha!”

Álljon ezen emlékmű az idők végtelenségéig Komárom városának legszebb helyén, az egykori Komárom-falvát idézve. Legyen ez az emlékmű szimbóluma a szülőföld tiszteletének, és a nemzeti nagyjaink iránti hála-érzetének. Mert nem az a nép van legyőzve, melynek az országot veszik el, az a nép van legyőzve, melyiknek a hitét vették el.

Kelt Komáromban, 2004. augusztus 20. István király napján.

Az emlékiratot a Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület elnöksége nevében írta

Dr. Szénássy Zoltán

Nagyatádi Szabó István

(1863–1924)

„Nagyatádi Szabó István erdőcsokonyai kigazda faluszerte, megészerte tisztelt, dolgos, szorgalmas parasztember volt. Olyan parasztember, amilyenek a derék, mértéktudó, magyar dolgozó kisbirtokost példaképpen ábrázolják. Esze, tehetsége és paraszti tisztessége pedig messze több volt az átlagosnál.” Ezeket a sorokat Erdei Ferenc írta róla halála után 13 évvel, amikor egy Nagyatádi Szabó István pályafutásáról szóló füzet elé előszót készített.

Most – halálának 80. évfordulóján – részben sikeres, részben szomorú, de mindenképpen tanulságos pályájának bemutatásával emlékezünk e nem mindennapi életútra, amelynek során egy többre és jobbra hivatott élet esett áldozatul súlyos tévedéseknek és ennek a magyar parasztság is megadta az árát.

Ki is volt és honnan indult ez az ember ?

Somogy vármegye erdős, dombos barcsi járásában van Erdőcsokonya. Egy – a falu felső végén élő – parasztembernek 1863. szeptember 21-én – a sivár nyár és a félelmes ősz találkozásakor – fiat szült a felesége.

– Minek kereszteljük? – kérdezte a falu református lelkésze.

– Legyen az én nevemre – mondta az édesapa.

Így lett a kisfiúból Felső Szabó István, mert hiszen a falu felső végén laktak. A „Nagyatádi” név már csak jóval később ragadt rá, amikor az országgyűlési választókerület elnevezéséről különböztették meg az azonos nevű képviselőket.